

M. Elands, e. a., *250 Jaar genietroepen 1748-1998* (Den Haag: Sdu uitgevers, 1998, 330 biz., f49,50, ISBN 90 12 08576 4).

Pioniers, mineurs en sappeurs, pontgasten. Al deze categorieën genisten bestonden al in de Middeleeuwen in de Nederlanden. Pioniers trokken van oorsprong voor de troepen uit om de wegen begaanbaar te maken voor het optrekkende leger. Bij belegeringen zorgden zij voor de aanleg van veldversterkingen en geschutopstellingen. Mineurs hielden zich bezig met het ondergraven van de muren van kastelen en steden. Later hielden zij zich exclusief bezig met het plaats en tot ontploffing brengen van een springlading. Het graven van de gang of mijn werd toen de taak van sappeurs. In het begin van de Tachtigjarige Oorlog tenslotte, beschikte het staats leger al over een aparte organisatie die verantwoordelijk was voor het leggen van scheepsbruggen. In 1748 werd besloten een apart regiment mineurs en sappeurs op te richten van zeshonderd man verdeeld over vier compagnieën. Samen met een compagnie pontonniers vormden zij het prille begin van de genie als apart legeronderdeel.

De geschiedenis van 'de genie' en zijn rol in het leger tot en met de Tweede Wereldoorlog (Van Hoof) en de politionele acties in Nederlands-Indië (Elands) bestrijken ongeveer de helft van de tekst. In de andere helft komen de periode van de Koude Oorlog (1945-1990) (Roozenbeek) en de tijd na 1990 (Klep) aan bod. Zoals uit de titel blijkt, was het 250-jarig bestaan van de genie de aanleiding, deze geschiedenis te schrijven. De auteurs van dit boek zijn wetenschappelijk medewerkers van de Sectie militaire geschiedenis van de Koninklijke Landmacht (SMG/KL). In een nawoord wordt gezegd dat het jubileumwerk is geschreven op verzoek van de commandant van het regiment genietroepen.

Het boek richt zich in de eerste plaats op de organisatiestructuur van de genie, maar ook de krijgsverrichtingen van dit complexe legeronderdeel komen ter sprake. Ook blijkt dat de genie met zijn tijd meegang wat betreft het gebruik van nieuwe uitvindingen als de telegrafie, de spoorwegen en zelfs (voor een korte periode) de luchtvaart. De geschiedenis wordt bovendien in een bredere context geplaatst. Zo is er aandacht voor de invloed van maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Er is tevens plaats ingeruimd voor de inzet van genie-onderdelen bij (natuur-)rampenbestrijding in binnen- en buitenland en voor de rol van genietroepen in VN-verband, ook in Bosnië.

Het boek bevat een 'Beknopte literatuuropgave' (321-324). Nóg beknopter is het daarin opgenomen lijstje van zes 'archieven en collecties' die door de auteurs zijn geraadpleegd. Dit is te betreuren, want er is ook geen notenapparaat om de onderzoeker op weg te helpen. Toch blijkt het onderwerp interessant genoeg om ook lezers die niet aan de Koninklijke Landmacht verbonden zijn te boeien.

M. J. A. Jansen

G. Wiersma, *Johanna Borski. Financier van Nederland 1764-1846* (Amsterdam: Prometheus, 1998, 134 blz., f29,90, ISBN 90 5333 635 4).

Op 49-jarige leeftijd verloor Johanna Borski-van der Velde haar man. Ze bleef achter met niet alleen acht kinderen, waarvan zes minderjarig, maar met ook zes herenhuizen in Amsterdam, het landgoed Elswoud met uitgestrekte landerijen bij Haarlem en miljoenen aan geld en effecten. Ze erfde voorts de connecties van haar man, de bekende Amsterdamse kassier Willem Borski, in de Amsterdamse financiële wereld, en tijdens haar huwelijk had ze via hem tevens

al de nodige *know how* op financieel gebied opgedaan. Net als in het geval van Henrica van Nelle-Brand, die in 1811 als weduwe zelfstandig de koffiefirma van haar man besloot voort te zetten (zie: M. Schrover,¹ 'De affaire wordt gecontinueerd door een weduwe', *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis*, XVII (1997) 55-75), kwam het dan ook meteen in 1814 tot de oprichting van een 'fa. Wed. W. Borski'.

De weduwe Van Nelle overleed twee jaar nadat ze haar naam aan het bedrijf had gegeven. De weduwe Borski redde niet alleen nog geen twee jaar later de eveneens in 1814 opgerichte Nederlandsche Bank van de ondergang door te laten weten dat ze bereid was om voor twee miljoen aan aandelen in deze bank te nemen. Ook twintig jaar later speelde ze persoonlijk nog een belangrijke rol in de economie van Nederland, toen ze de Nederlandsche Handelmaatschappij met anderhalf miljoen gulden uit een crisissituatie redde, en in 1840 deed ze dat nogmaals met vier miljoen. Tussendoor voedde ze niet alleen haar kinderen op en huwelijkte ze hen — vaak op voor het bedrijf strategische wijze — uit, maar participeerde ze onder meer ook in de oprichting van nieuwe administratiekantoren voor beleggingen in buitenlandse fondsen, zoals in de jonge Verenigde Staten. Al doende wist ze het vermogen van het bedrijf in de loop der jaren flink uit te breiden. Pas in 1844, als ze bijna tachtig is, doet ze afstand van haar bestuursrechten in het bedrijf, en van haar aandelen in de mede door haar man opgerichte Associatie-Cassa. Pas dan verdwijnt haar naam uit het geheime notulenboek van de firma. Twee van haar kinderen had ze al lang voordien in de firma opgenomen, zonder tot dan toe echter zelfde zeggenschap uit handen te geven. Ze overleed in 1846.

Dit zijn de gegevens rondom welke Geertje Wiersma een uit acht hoofdstukken bestaand boekje over deze krachtige vrouw in elkaar heeft gezet. Ze had daar nog aan kunnen toevoegen dat de weduwe in 1834 ook al tot het selecte groepje Amsterdammers had behoord dat bereid was geweest bij te dragen aan de ontwerpkosten voor de eerste spoorlijn in Nederland in een tijd toen nog maar weinigen in Nederland veel heil zagen in spoorwegaanleg. (Het boekje vermeldt alleen het bezit van aandelen in de HIJSM in 1837, die overigens eigendom waren van David Borski, niet van zijn moeder).

Erg diep graaft de publicatie niet. Zij is eerder journalistiek dan wetenschappelijk van toon en opzet. Wel is er behalve van de — reeds door een achterkleinzoon gepubliceerde — 'brieven van, aan en over Willem Borski' gebruik gemaakt van archiefmateriaal van Hope & co., de Nederlandsche Bank, de Nederlandsche Handelmaatschappij, de Kas-Associatie en de firma Ketwich & Vöombergh. Er is ook een personenregister. Er is echter geen sprake van een poging tot systematische analyse van de activiteiten van de firma en van de mate waarin de weduwe daarop invloed heeft uitgeoefend. Door de wat rommelige, niet chronologische, opzet rond een aantal kleine thema's, voldoet het ook niet erg aan de eisen die men aan een biografie zou stellen. Een lezenswaardig en vlotgeschreven boekje is het niettemin zeker geworden.

Wantje Fritschy

A. Juch, *De medisch specialisten in de Nederlandse gezondheidszorg. Hun manifestaties en consolidatie, 1890-1941* (Dissertatie Rotterdam 1997, Nieuwe Nederlandse bijdragen tot de geschiedenis der geneeskunde en der natuurwetenschappen LVII, Pantaleon reeks XXIX; Rotterdam: Erasmus publishing, 1997, 415 blz., f69,50, ISBN 90 5235 121 x). K. P. Companje, *Over artsen en verzekeraars. Een historische studie naar de factoren, die de relatie ziekenfondsen-artsen vanaf 1827 op landelijk en regionaal niveau hebben beïnvloed* (Dissertatie Utrecht 1997, [Utrecht: Universiteit Utrecht], 1997, 560 blz., ISBN 90 393 1612 0). N. B. Goudswaard, *Gezondheidszorg als kunde en kunst. Genezen, verplegen en geestelijk verzor-*